

بحران اقتصادی در امارات متحد عربی*

مترجم: شریف مطوف

ممکن است عجیب به نظر برسد که بحران اقتصادی شدیدی در کشوری سرشار از منابع عظیم نفت و با جمعیت اندک، مانند امارات متحد عربی به وقوع پیوندد. ولی حقایق مهم چندی وجود دارد که در سطح منطقه و جهان بروز کرده و اثرهای منفی و زیانباری بر اوضاع اقتصادی آن کشور عرب و مسلمان گذاشته است. افزون بر این، حیف و میل اموال، سوء مدیریت و اختلافهای شخصی بر کل آن کشور حکم فرماست. شیوه حکومت فدرال نیز باعث شده است تا هریک از امیر نشینهای تشکیل دهنده اتحاد، بیش از هر چیز به حل مسائل مربوط به خود اهمیت دهند. دلیل این رفتار، کاهش درآمد دولت از فروش نفت و افزایش نگرانی عمومی نسبت به اوضاع و آینده منطقه خلیج فارس است.

آمار منتشر شده از سوی دولت امارات متحد نشان می دهد که آن کشور، ثروتمند و از ذخیره های عظیم نفت برخوردار است. موجودی مالی و داراییهای آن کشور نیز در سطح بسیار بالایی است. در حالی که جمعیت امارات در حال حاضر در حدود ۱/۲ میلیون نفر است. کل درآمد ملی آن کشور در حال حاضر بین ۱۵ تا ۲۰ میلیارد دلار و متوسط درآمد سرانه در حدود پانزده هزار دلار در سال می باشد. این کشور هیچ گونه بدهی خارجی نیز ندارد. اما گزارشها و بررسیهای گوناگون نشان می دهد که رکود اقتصادی در دو سال گذشته، باعث ایجاد جو بدبینی میان مسئولان رسمی مالی و بازرگانان آن دولت شده است. تعدادی از مسئولان عقیده دارند، دوره رکود اقتصادی امارات تاکنون به پایین ترین سطح خود نرسیده است و انتظار می رود در چند ماه آینده اوضاع آن کشور بحرانیتر شود.

* "الازمه الاقتصادية في الامارات العربية"، العالم ۴۹، بیست و هفتم ربیع الثانی ۱۴۰۵ هـ. ق.

(۱۹ ژانویه ۱۹۸۵) ص ۳۳ - ۳۴.

پیش بینی می شود در آینده نزدیک، چندین مورد ورشکستگی در میان بازرگانان (شخصی) به دلیل سقوط تجارت کشور دیده شود. جالب اینجاست که دولت امارات متحد، هم اکنون قانونی برای حل مشکل ورشکستگی اشخاص، در دست ندارد. معمول این است که در صورت بروز چنین اتفاقی، دولت موظف می شود دست روی اموال شخص ورشکست شده بگذارد و بدهیهای وی را برحسب اولویت بپردازد. بنابراین یک نوع حس بلا تکلیفی و عدم اعتماد در مورد ورشکستگی هم اکنون وجود دارد. به عبارت دیگر، در صورتی که بدهکاری اعلام کند قادر نیست بدهی خود را بپردازد، بستانکاران، غالباً نمی توانند اموال خود را از بدهکاران خود مطالبه کنند.

اکنون مشاهده می شود، بحران اقتصادی کنونی، اثرهای منفی زیادی به موجودیت اتحاد و قدرت دولت فدرال برای رویه رو شدن با فشارهای اقتصادی و سیاسی کنونی دارد. افزایش اختلافهای سیاسی در کل منطقه نیز به احساس ضعف نظامی امارات منجر شده است. بدین دلیل، دولت امارات متحد، اقدام به افزایش بودجه و هزینه های نظامی کرد که این اقدام باعث انتقال میلیاردها دلار از داخل به خارج از کشور گردید. بر اثر این سیاست، موجودی نقدی در داخل کشور به شدت کاهش یافت. کاهش میزان درآمد نفت از سال ۱۹۸۲ تاکنون مزید بر علت بوده است.

علاوه بر این، بحران اقتصادی امارات متحد، دو مشکل جدید اقتصادی سیاسی را باعث شده است: نخست اقدامهای دولت فدرال به منظور کاهش دادن هزینه های خود از طریق کاهش تعداد کارکنان دولت و همچنین ملغی کردن برخی از سوبسیدهای تعدادی از خدمات عمومی و نیز کاهش تعداد ساختمانهای استیجاری دولت و کاهش تعدادی از هزینه های مشابه است. افزون بر این، کاهش تعداد و حجم طرحهای عمرانی و خدماتی در امارات، متحد نیز از دیگر اقدامها به شمار می رود. "مسئله"، نتیجه طبیعی این اقدامها، رکود کنونی اقتصاد کشور است.

دوم: خودداری امارات متخیز (به خصوص ابوظبی و دبی) از بحران کردن کسری بودجه، دولت فدرال است. اما کسری بودجه، امارات از طریق پس گیری سرمایه ها و سیرده های دولت در خارج و یا استقراض - مانند آنچه که در دیگر کشورهای جهان صورت می گیرد - صورت نگرفت. بلکه این کسری بودجه از راه عدم پرداخت اجرت و وجوه استحقاقی پیمانکاران و تجهیز کنندگان طرحهای عمرانی دولت، صورت گرفت. به عبارت دیگر، کسری بودجه، امارات متحد از راه نپرداختن حقوق و وجوه استحقاقی بستانکارانی که در انتظار دریافت دستمزد خویش به سر می برند، تأمین شد. اما واقعیت امر پیچیده تر از آن است که در ظاهر پیش آمده است. از اوایل سال ۱۹۸۳ تاکنون، بر اثر بیماری نخست وزیر امارات متحد و حاکم دویی شیخ راشد بن سعید مکتوم، دستگاه دولتی امارات با یک نوع سرگردانی اداری مواجه است. این پدیده وقتی شدت یافت که هر دو معاون نخست وزیر نشان دادند قدرت پرکردن جای خالی وی را ندارند و از اداره امور دولت، با سرعت و کفایت لازم عاجزند.

بدین دلیل، اعلام بودجه سالهای ۱۹۸۳ و ۱۹۸۴ هر کدام با شش ماه تأخیر صورت گرفت.

یعنی اینکه تا نیمه تابستان، بودجه دولت اعلام نشد در حالی که مسائل مالی کشور، از اول ژانویه هر سال آغاز می‌شود. این تأخیر به بروز نگرانی و عدم اطمینان در سرمایه‌گذاران منجر شد. اضافه بر آن، ایجاد تأخیر زیاد در پرداخت طلب پیمانکاران و تجهیز کنندگان، مزید بر علت بود، که این مشکل، بعد دیگری به بحران اقتصادی کشور افزود.

نفت، هم نعمت و هم بلاست

بدون شک، شرایط و اوضاع کنونی بخش‌نفت از سال ۱۹۸۲ به بعد، یکی از دلایل اصلی بحران اقتصادی کشور امارات بوده است. کاهش پیوسته تقاضای نفت و پایین آمدن قیمت‌های جهانی آن، کاهش درآمد ناشی از فروش نفت در دو شیخ نشین تولید کننده عمده نفت امارات متحد - ابوظبی و دوبی - را باعث شد.

درآمد ناشی از فروش نفت امارات متحد در سال ۱۹۸۳ به میزان ۲۲٪ نسبت به سال پیشین، کاهش یافت. تأکفته نامد که بخش درآمد نفت، ۹۰٪ از کل درآمد تولید ملی کشور را تشکیل می‌دهد. در سال ۱۹۸۲، درآمد ناشی از فروش نفت بیش از ۱۴/۵ میلیارد دلار بود که در سال ۱۹۸۳ به کمتر از ۱۱/۵ میلیارد دلار تنزل کرد. افزون بر این، کارشناسان آگاه پیش بینی می‌کردند در سال ۱۹۸۴ دولت امارات با کاهش بیشتری در میزان درآمد خود از فروش نفت مواجه شود. در حقیقت، انتظار شدید به بخش درآمد نفت، مانند شمشیری دو لبه است. به خاطر اینکه بروز مشکل در این بخش در هر صورت منجر به بروز مشکلات شدید اقتصادی می‌شود.

در عمل نیز، مشاهده شده است، دولت امارات متحد از تغییرهای جدید بازارهای جهانی نفت، زیان دیگری دیده است. این تغییرها عبارت بود از: کاهش تقاضای نفت سبک - مرغوبترین انواع نفت جهان - که از چاه‌های نفت ابوظبی استخراج می‌شود توسط بازارهای نفت و پیشرفت تکنولوژی در بخش بالابین نفت‌کاه - سیرا" به افزایش امکان استفاده بهتر از انواع نامرغوب نفت، منجر شد. این امر باعث کاهش تقاضای انواع مرغوب نفت گردید.

این مسئله باعث شد قیمت‌های انواع مرغوب نفت، به سرعت کاهش یابد. این کاهش گاهی حتی به پایین‌تر از سطح قیمت‌های تعیین شده توسط سازمان کشورهای صادر کننده نفت (= اوپک) می‌رسد. میزان تولید نفت ابوظبی در ماه ژوئن گذشته (= سال ۱۹۸۲ - م) روزانه، بیش از ۸۵۰ هزار بشکه بود در حالی که این رقم به روزانه حدود ۶۰۰ هزار بشکه و کمتر در ماه سپتامبر گذشته سقوط کرد.

برای مقابله با چنین وضعی، دولت ابوظبی ابتدا در نیمه ماه اکتبر گذشته، قیمت نفت خود را به مقدار ۴۵ سنت برای هر بشکه کاهش داد. این اقدام باعث بالا رفتن دوباره میزان فروش نفت شد. پس از آن، دولت امارات متحد، اوپک را به تعیین نظر در نظام قیمت‌گذاری انواع گوناگون نفت دعوت کرد تا تفاوت قیمت موجود بین انواع مرغوب و نامرغوب نفت بر جای بیفتد. اما اوپک در

این مورد نیز نسبت به توافق همه جانبه‌ای برسد، اعضای اوپک، پس از بحث‌های طولانی و بروز اختلاف نظرهای شدیدی میان‌شان، سرانجام به‌راه حل موقتتی برای مشکل یاد شده که عبارت است از کاهش میزان تفاوت قیمت‌ها، دست یافتند.

در توافقی یاد شده، افزایش قیمت نفت سنگین به میزان ۵ سنت برای هر بشکه و کاهش قیمت نفت سبک به میزان ۲۵ سنت برای هر بشکه تصویب شد. یعنی اینکه تفاوت بین دو نوع نفت (یا دو نوع نرخ) به ۷۵ سنت برای هر بشکه رسید. اما "مانع سفید عمیق" وزیر نفت امارات متحد، بر ضرورت تنگ کردن هر چه بیشتر فاصله میان دو قیمت نفت سبک و سنگین به بیش از این مقدار، اصرار کرد. تعدادی از وزیران نفت دیگر کشورها نیز در این مورد با وی همصدا شده‌اند. از این رو است که قرار شد جلسه دیگری در سطح وزرای نفت، در اوایل سال جاری (= ۱۹۸۵ - م) برگزار شود تا به نظام قیمت‌ها و مسئله تفاوت قیمت‌های نفت سبک و سنگین برای همیشه خاتمه داده شود.

بدبینی

با وجودی که بیشتر پیش‌بینی‌های انجام گرفته نشان می‌دهد که درآمد ناشی از فروش نفت در سال جاری از میزان ۱۰ میلیارد دلار خواهد گذشت، اما بدبینی و عدم اطمینان بر کشور فدرال سایه افکند. است. دلیل آن، ضعف و عدم توانایی دولت از استفاده بیشتر و عقلانی‌تر از اموال موجود است. در این خصوص ملاحظه می‌شود اکثر آگاهان به مسائل اقتصادی امارات متحد مذاق نظر دارند که درآمد آن کشور به اندازه کافی بالاست، این مسئله‌ای که بیشتر جلب توجه می‌کند، ناتوانی دولت و مسکولان در اداره امور اقتصادی و توزیع بهینه درآمد در بخش‌های گوناگون است.

تحدیدیه‌های بازرگانی و صنعتی امارات متحد اخیراً، دولت آن کشور را مورد سزوش قرار داده و آن را باعث طولانی شدن مدت رکود اقتصادی کنونی دانسته است. دلیل ارائه شده برای این گفته، تأخیر در پرداخت دستمزد بیمه‌نگاران و کاهش موجودی پول نقد در نزد بانکها و بلا رفتن میزانی به بهره بانکی برآمدهای پرداختی و همچنین فعالیت‌های زیاده‌تعدادی از شرکت‌های خارجی علاوه بر افزایش موجودی تعدادی از کالاها به میزان بیش از نیاز مصرفی است.

اتحادیه‌های بازرگانی و صنعتی یاد شده در نشریه‌ای که در اوایل ماه نوامبر گذشته منتشر ساخته می‌نویسد: "بازارهای محلی انباشته از کالاهای مصرفی است که میزان عرضه این کالاها برابر تقاضا و مصرف مردم است. این امر به بروز رقابت شدیدی بین بازرگانان منجر شد". این نشریه همچنین می‌نویسد که مدور اجاره‌نامه‌های بازرگانی توسط دولت، هماهنگ با تقاضای واقعی بازار نیست و این امر به فروشی بیش از پیش عرضه بر تقاضا منجر شده است.

نشریه یاد شده همچنین دولت را به دلیل کاهش دادن حجم پول در گردش مورد انتقاد شدید قرار می‌دهد. این پدیده بر اثر مهاجرت اموال از داخل به خارج از کشور بیش آمد. علاوه بر این،

تعدادی از وزارتخانه‌ها در پرداخت حق الزحمه و دستمزد پیمانکاران تأخیر زیادی کردند. مسئولان امور مالی کشور امارات متحد در اواخر ماه ژوئن گذشته اعلام کردند: مبلغ دو میلیارد در هم (= ۵۴۵ میلیون دلار) برای پرداخت بدهیهای دستگاههای دولتی به پیمانکاران، تخصیص داده شده است. اما تعدادی از پیمانکاران تاکنون وجوه استحقاقی خود را دریافت نکرده و انتظار دریافت می‌کنند.

مهاجرت اموال به خارج از کشور

امارات متحد، هنوز هم از پدیده مهاجرت اموال داخلی به خارج از کشور رنج می‌برد. علت این مهاجرت، نبودن امکانات سرمایه‌گذاری در داخل کشور اعلام شده است. کاهش هزینه‌های دولت باعث کاهش میزان تقاضای کالاها و خدمات گوناگون شده است. این امر به رکود بازرگانی به طور کلی و امتناع سرمایه‌گذاران از سرمایه‌گذاری بیشتر در طرحها و کارهای مشابه منجر شده است.

در ۳ سال اخیر (از ۱۹۸۲ تا ۱۹۸۴) شاهد افزایش چشمگیری در تعداد حواله‌های بانکی خالص ارسالی از داخل کشور امارات متحد به سوی بانکهای کشورهای غربی بودیم. سرمایه‌گذاری در کشورهای غربی و دیگر کشورهای جهان نیز عاملی بود که مقدار زیادی اموال کشور امارات را به جهان غرب کشاند. ادامه روند شدید انتقال اموال کشور امارات به خارج در سال گذشته، باعث نگرانیهای شدیدی در بین مسئولان اقتصادی و مقامهای رسمی کشور مزبور شد. این نگرانیها بر اثر افزایش میزان و مبالغ حواله‌های بانکی اشخاص و مؤسسه‌ها توأمًا، شدت یافت.

مسئولان کشور امارات متحد، اخیراً از امضای هر گونه قراردادی جهت اجرای هر گونه طرح جدیدی به دلیل بحران مالی کنونی، امتناع کرده‌اند. آنگاهان به مسائل کشور یاد شده بیم دارند که تکمیل طرحهای بزرگی که هم اکنون بدان عمل می‌شود (مانند تعدادی از ساختمانهای بزرگ و طرحهای تقطیر آب و طرحهای نفتی) اثرهای نامطلوبی بر کل حرکت اقتصادی کشور داشته باشد.

در دو سال گذشته، فروش کالاهای گوناگون، به میزان ۳۰ تا ۵۰٪ نسبت به سالهای پیشین کاهش نشان داده است. سود بازرگانی شرکتهای تجاری نیز به شکل مجسوسی در این مدت سقوط کرده و این امر موجب تعطیل شرکتهای مزبور و یا توقف معامله‌های تجاری شده است. تعدادی از بانکهای محلی نیز با بحران مشابهی دست به‌گریبانند. دلیل این بحران کاهش موجودی این بانکها و عدم بازپرداخت اقساط وام از طرف گیرندگان وام است.

شیخ زاید بن سلطان آل نهیان رئیس دولت امارات عربی متحد در ماه گذشته، کمیسیونی از مقامهای بلندپایه برای مطالعه اوضاع اقتصادی در امارات متحد تشکیل داد. مسائل محول شده به کمیسیون یاد شده شامل کلیه امور مربوط به رکود اقتصادی کنونی، اختلافهای تجاری میان دو شیخ-نشین ابوظبی و دویبی، اوضاع نظام بانکی کشور و تهیه بودجه عمومی دولت است.

ادامه هزینه‌های نظامی

در بودجه سال ۱۹۸۴ دولت فدرال، کاهش هزینه‌های دولت به میزان $6/3\%$ در مقایسه با هزینه‌های مشابه در سال ۱۹۸۳ تصویب شد. اما به رغم کاهش هزینه‌های یاد شده، بودجه سال ۱۹۸۴ با کسری شدیدی که مقدار آن به بیش از یک میلیارد دلار برآورد می‌شد، مواجه گردید. بودجه سال ۱۹۸۳ نیز با کسری در حدود $1/5$ میلیارد دلار مواجه شده بود.

اما بودجه نظامی، با وجود کاهش کل بودجه دولت، در همان سطح قبلی خود باقی می‌ماند. در مورد بودجه ۱۹۸۴ که در تاریخ ۹ ژوئیه سال گذشته اعلام گردید، ملاحظه شد که نظارت شدیدی بر اعتبارات تخصیص داده شده به طرح‌های فدرال، به استثنای بودجه نظامی، اعمال شده است. در سال ۱۹۸۴ هزینه‌های نظامی در سطح بالایی (مانند سال ۱۹۸۳) در حدود $6/855$ میلیارد در هم (= $1/867$ میلیارد دلار) باقی می‌ماند. آگاهان به مسائل منطقه عقیده دارند هزینه‌های نظامی سال گذشته به بالاتر از میزان تصویب شده در بودجه عمومی دولت رسید. دلیل آن خرید مقدار زیادی اسلحه توسط آن کشور در سال مزبور است.

در سال ۱۹۸۴ تعداد ۱۸ فروند جت جنگنده از نوع میراژ خریداری شده است که شیخ نشین ابوظبی نصف قیمت آن را پرداخت، نصف دوم این هزینه، از بودجه فدرال تأمین شده است. پیش‌بینی می‌شود دولت امارات متحد در آینده نزدیک نیز، همان تعداد از همان نوع هواپیمای جنگنده بخرد.

از طرفی، تعداد نفرات نیروهای مسلح امارات متحد در حال حاضر، بیش از چهل هزار نفر برآورد می‌شود. کل جمعیت آن کشور در حال حاضر بالغ بر $1/2$ میلیون نفر است. بودجه نظامی امارات که در سال گذشته عملاً هزینه شده است، به حدود $8 (= 2180$ میلیارد دلار) میلیارد درهم می‌رسد، در حالی که کل بودجه دولت در حدود $17 (= 4/5$ میلیارد دلار) میلیارد درهم بود.

از طرف دیگر، نیروهای مسلح امارات را اکثر افراد غیربومی تشکیل می‌دهند. مهاجران از شیخ نشین عمان در حدود 60% افراد نیروهای مسلح امارات را تشکیل می‌دهند. علاوه بر آنان تعدادی انگلیسی، سودانی، مصری، پاکستانی و اردنی در داخل نیروهای مسلح امارات متحد خدمت می‌کنند. گزارش‌های آگاهان نظامی نشان می‌دهد که نیمی از افراد نیروهای مسلح امارات متحد در وضعی به سر می‌برند که قدرت جنگیدن را به دلیل اشتغال در وظایف اداری و خدمات کوناگون، ندارند. افزون بر این وظایف دیگری نیز توسط ارتش مانند آموزش‌گاری صورت می‌گیرد و تعدادی از افراد ارتش به کارهای خصوصی در خارج از ساعات اداری می‌پردازند.